

Izvorni znanstveni rad
UDK 929.53:272-558](497.5Dubrovnik)"17"
Primljeno: 18.4.2015.

POVRATNICI PRED KAZNENIM SUDOM: SLUČAJEVI OBITELJI VALJALO*

**ANTUN KONCUL, RADMILA ŠUTALO I
IVANA LAZAREVIĆ**

SAŽETAK: U spisima Kaznenog suda u Dubrovniku tijekom 18. stoljeća u više navrata zabilježeni su slučajevi u kojima su se kao akteri kaznenog djela javljali članovi obitelji Valjalo-Kutlić. Istraživanje je obuhvatilo slučajeve u kojima su sudjelovale dvije generacije obitelji u razdoblju od 1719. do 1770. godine. Analizirana je godišnja i sezonska distribucija zločina, vrste kaznenih djela u kojima su sudjelovali članovi obitelji, te koji su sve činitelji utjecali na njihov povrat zločinu.

Ključne riječi: Dubrovnik, 18. stoljeće, obitelj Valjalo, Kazneni sud, povrat zločinu, sezonska distribucija zločina

Keywords: Dubrovnik, 18th century, Valjalo family, Criminal Court, recidivism, seasonal distribution of crime

*Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom broj 5106.

Antun Koncul, doktorand doktorskog studija "Povijest stanovništva" na Sveučilištu u Dubrovniku. Adresa: Vladimira Nazora 7a, 20000 Dubrovnik. E-mail: antun.koncul@gmail.com

Radmila Šutalo, doktorandica doktorskog studija "Povijest stanovništva" na Sveučilištu u Dubrovniku. Adresa: Brgatska 15, 20000 Dubrovnik. E-mail: r.sutalo@gmail.com

Ivana Lazarević, znanstvena suradnica u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Adresa: Zavod za povijesne znanosti HAZU, Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik. E-mail: ivana.lazarevic@du.t-com.hr

Uvod

Istraživanje¹ postupaka pred Kaznenim sudom² u Dubrovniku otkrilo je opetovano pojavljivanje članova obitelji Stjepana Valjala-Kutlića³ s Bosanke u razdoblju od 1719. do 1770. godine. Ova seoska obitelj iz neposrednog dubrovačkog zaleđa imala je i svoju atipičnu stranu koja ih je razlikovala od njihovih suseljana. Uz bitnu napomenu da se nisu znatnije ogriješili o slovo zakona, predstavljaju primjer “povrata zločinu”.⁴ Povrat je dokaz da kazneno djelo nije bilo spoj puke slučajnosti ili nesretnog događaja koji je pojedinca, ili u ovom slučaju čitavu obitelj, ponukao da se više puta nađe s one strane zakona.⁵ U ovom istraživanju prikazat ćemo jednu obitelj povratnika zločinu, godišnju i mjesečnu distribuciju njihova pojavljivanja pred sudom i pokušat ćemo ustanoviti razloge njihova “povrata”.

Podaci o obitelji

Kutlići su se našli zapisani ukupno 130 puta u spisima Kaznenog suda. Međutim, promatrajući broj pojavljivanja pojedinih članova obitelji, ta brojka raste, jer se u nekim slučajevima javljalo više članova obitelji. Ukupni broj pojavljivanja subjekata ovog istraživanja premašuje ukupan broj slučajeva.⁶

Stjepana Valjala, glavu obitelji, prvi put u kaznenim spisima nalazimo u ožujku 1719. godine. Tada se, kao devetnaestogodišnjak, zajedno s ocem Simom i majkom Paulom verbalno, a potom i fizički obračunao s članovima obitelji Sašikulja. Sukob je eskalirao početkom ožujka, kad je njegova majka Paula

¹ U okviru doktorskog studija “Povijest stanovništva” na Sveučilištu u Dubrovniku izvršeno je opsežno istraživanje kriminaliteta na vrelima iz Državnog arhiva u Dubrovniku pod vodstvom Nelle Lonza i Nenada Vekarića.

² *Lamenta criminale* (dalje: *Lam. Crim.*), ser. 50.3, Državni arhiv Dubrovnik (dalje: DAD); *Criminalia* (dalje: *Crim.*), ser. 16, DAD.

³ Subjekti ovog istraživanja su: Stjepan Valjalo (1700-1764), njegova žena Marija Paskojević (1704-1769), sinovi Boško (1726-1774), Šimun (Simo) (*1729), Antun (1733-1776), Vicko (1736-1770) i Miho (*1740), te Boškova supruga Jakuša Matkova. Zahvaljujemo Nenadu Vekariću na genealoškim podacima.

⁴ Povrat ili recidivizam u kaznenopravnom smislu znači da je počinitelj novog kaznenog djela već ranije bio osuđivan. Specijalni povrat znači da je ranije kazneno djelo istovrsno s novim, u protivnom je opći (Željko Horvatić, *Rječnik kaznenog prava*. Zagreb: Masmedia, 2002: 416).

⁵ Nella Lonza, *Pod plaštem pravde*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 117.

⁶ Na primjer, u prosincu 1769. godine Boško Kutlić je u svoje i ženino ime tužio brata Antuna zbog poljske štete na posjedu (*Lam. Crim.* sv. 153, f. 131v).

kamenjem istjerala Sašikuljinu kravu s posjeda don Mata Šare na Brgatu. Ovaj sitni incident potaknuo je daljnji razvoj događaja, pa je Petar Sašikulja s majkom Marijom na ulici na Konalu dočekaio mladog Stjepana, uvrijedio mu majku i fizički ga napao. Nije dugo trebalo čekati na odgovor, jer je još iste večeri Stjepan s ocem Simom dočekaio Petra raznim uvredama, a od fizičke osvete Petar se spasio bijegom u vrt.⁷ Ova epizoda iz Stjepanovih mladenačkih dana karakterizirala je slične sukobe u kojima se on sa sinovima nalazio kasnije u životu.

Godinu dana kasnije, 3. lipnja 1720. godine Stjepan je tužio Miha Pelića i njegovog sina Ivana. Optužio ih je da su ga vrijeđali, bacili na zemlju i tukli po licu, a sve zbog toga što je istjerao njihove krave sa svog posjeda, na kojem su uradile štetu. Sutradan je i Stjepanova majka Paula podigla tužbu protiv Marije, kćeri Miha Pelića, jer ju je ona, kad je išla razdvojiti sina od dvojice Pelića, povukla za kosu i bacila na zemlju, vrijeđajući je. Paula je ponovno 11. lipnja podigla novu tužbu protiv Miha Pelića i svih njegovih ukućana, optuživši ih da ju je Miho povukao za kosu i udario u lice, njegova kćer Marija povukla za kosu, a sin Ivan pogodio kamenom, te su je sve troje vrijeđali.⁸ Ovaj, rekli bismo beznačajan sukob, bio je samo uvod u kasniji sukob između članova obitelji Valjalo i Pelić. Dvije godine kasnije, 2. prosinca 1722. godine, suci Kaznenog suda su, nakon izvještaja kirurga Domenica, poslali šest *barabanata* da uhvate i na silu dovedu Sima Valjala i njegove sinove Stjepana i Miha. Razlog je bilo teško fizičko ranjavanje starog Miha Pelića, kojemu je život bio ugrožen. U procesu koji je inicirao Sud otkrilo se da je sukob ponovno započeo zbog trivijalnosti. Braća Valjalo su to ljeto ukrali i zatvorili u svoju kuću lovačkog psa, kojega je Miho Pelić ranije posudio gosparu Antunu Michielinu. Nakon uzaludnih molbi da ga vrate, Pelić je uz pomoć sluge gospara Michielina i jednog zdura, koji je zapovjedio Valjalima da ga vrate, uspio dobiti psa nazad, a Stjepan ga je, ljutit, tada pozdravio riječima "...Pasja vjero vlaška etoti Psa, najedse mesa od njega...". Nakon toga, Pelić se 1. prosinca sastao sa Stjepanovim bratom Mihom pod terasom don Mata Šare na Bosanki, govoreći mu "evoti nosi Mjedica platit, kože, da me ne zovete veće Pasja vjero i Pasja dušo", a Miho mu je na to odgovorio "jesi Pasja dušo". Pelić je potom zamahnuo nekom palicom na Miha Valjala, ali ga nije udario, a Miho mu je uzvratio udarcem u nos, te je Pelića oblila krv. Miho je otrčao doma i pozvao u pomoć oca Sima i brata Stjepana. Sva trojica su psovali Pelića, a Stjepan ga je četiri puta pogodio

⁷ *Lam. Crim. sv. 71, f. 57v-58, 62-62v.*

⁸ *Lam. Crim. sv. 72, f. 96-96v, 100.*

kamenjem teškim i po nekoliko oka,⁹ u ruku, lakat, prsa i zatiljak. Pelić je počeo krvariti iz usta, nosa, uha i glave. Uvidjevši što je učinio, Stjepan je pobjegao prema brdu Srđ, a njegovi otac i brat su pred svjedocima, koji su Peliću pritekli u pomoć, izjavili “neće krepat Pasja Vjera”. *Barabanti*, poslani da privedu optuženike, vratili su se s viješću da je Simo pobjegao, a da su se Stjepan i Miho sklonili u crkvu Sv. Križa.¹⁰ Kazneni sud je brzo reagirao, te je krajem godine donio presudu kojom je Stjepan osuđen na četrdeset dana zatvora, te je bio dužan platiti dvanaest dukata i nadoknaditi troškove i dnevnice Mihu Peliću. Njegovi otac i brat kažnjeni su zatvorskom kaznom od jednog mjeseca te globom od deset dukata.¹¹ Upravo na temelju odnosa između ove dvije obitelji, Valjalo i Pelić, vidimo da su sukobi zacijelo narušavali, ali nisu isključivali i prekidalili njihove odnose. Tako, ništa nije spriječilo Miha Pelića da se obrati obitelji Valjalo prilikom kupovine goveđe kože, iako je već tada postojala povijest sukoba među njima.¹²

Novo poglavlje u Stjepanovu životu bila je ženidba s Marom Paskojević u siječnju 1725. godine, s kojom je imao jedanaestero djece. Nakon vjenčanja, rjeđe se pojavljuje u dokumentima Kaznenog suda.¹³ Možda ga je novoosnovana obitelj navela na mirniji način života. Drugi razlog, također vrlo vjerojatan i prisutan prilikom svakog istraživanja kriminaliteta, je “tamna brojka” zločina, odnosno broj kriminalnih slučajeva koji se nikad nisu ni pojavili pred sudom. Zato i ovdje treba imati na umu da se istražuje samo suđeni kriminal, to jest onaj koji se pojavljuje pred Kaznenim sudom.¹⁴ S druge strane, blizina Suda utjecala je na

⁹ Oka je stara turska mjera za težinu (1.282kg) i tekućinu (1,5 l) (http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=search_by_id&id=eFpiUBk%3D, pristup 12. ožujka 2015).

¹⁰ *Lam. Crim.* sv.75, f. 15-16v, 40-41, 49. Dubrovačka Republika je, kao i mnoge druge europske države, priznavala pravo pružanja utočišta još od 14. stoljeća. Ono se odnosilo na svaku katoličku crkvu. Kad bi se počinitelj kaznenog djela povukao u crkvu, vlasti bi postavile stražu koja je trebala spriječiti bijeg i uhvatiti osobu čim iziđe iz posvećenog prostora (N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 217-220). Zanimljivo je primijetiti da je 7. prosinca 1722. godine Ivan Pelić, Mihov sin, tužio Stjepana Valjala zbog pokušaja napada. Ivan je rekao da se, vraćajući iz Gruža, našao na Konalu, na predjelu zvanom Pod Sarovo, i da je ugledao u maslinama Stjepana. Bojeći ga se, vratio se nazad, no Stjepan je za njim potrčao, a Ivan se sklonio u vrt Ivana Krečka dozivajući pomoć, što je Stjepana nagnalo na bijeg (*Lam. Crim.* sv. 75, f. 20). Nažalost, ostaje nejasno da li se napad na Ivana dogodio prije ili poslije napada na Miha, pa ne možemo zaključiti je li Stjepan izbjegao postavljenim stražama pred crkvom Sv. Križa i kada je uhićen.

¹¹ *Crim.* sv. 6, f. 125v-126.

¹² *Lam. Crim.* sv. 72, f. 40.

¹³ Od 1725. (kad se oženio) do 1743. godine (kad u dokumentima prvi put nalazimo jednog od njegovih sinova) Stjepan se u kaznenim spisima spominje u “samo” devet slučajeva.

¹⁴ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 103.

velik ukupni broj prijavljenih slučajeva. Obitelj Valjalo je živjela na Bosanki, u neposrednoj blizini Grada. Bili su poljodjelci i stočari koji su imali posjede na Konalu i u neposrednom gradskom zaleđu, a kao mesari često su boravili izvan istočnih gradskih vrata, na Komardi, gdje je bila klaonica. Da su kojim slučajem živjeli u udaljenijim predjelima Republike, pojavljivanje članova obitelji Valjalo pred Sudom zacijelo bi bilo rjeđe.¹⁵ Veliki broj optužbi protiv Valjala ne govori nam samo da su oni svakodnevno bili u doticaju s Gradom, već da su to bili i njihovi tužitelji. To nam samo potvrđuje činjenicu o endogenosti kriminala u Dubrovniku u 18. stoljeću, te o teritorijalnoj imobilnosti i zatvorenosti društvenih zajednica.¹⁶

Nakon što je osnovao obitelj, Stjepan Valjalo se zaposlio na klačini.¹⁷ U spisima Kaznenog suda spominje se ponovno 1728. i 1731. godine. U oba slučaja sudionik je zločina, supočinitelj krađe sitne stoke i fizičkog napada na vlasnike ukradenih životinja. Stjepan i njegovi suradnici bi ukrali kozu ili ovcu za jelo. Vlasnici, odnosno čuvari životinja su krađe pokušali spriječiti, ali su u oba slučaja izvukli “deblji kraj” te završili i sa fizičkim ozljedama.¹⁸

Smrću Stjepanova oca Sima u siječnju 1735. godine Stjepan nasljeđuje očeve posjede na Bosanki, a zauzima i očevo mjesto u bratovštini mesara pri crkvi Sv. Nikole na Prijekom. Obitelj Valjalo se bavila poljodjelstvom i stočarstvom, odnosno uzgojem stoke za klanje, a Stjepanov otac Simo postao je članom bratovštine mesara 1708. godine.¹⁹ Stjepan je u popisima članova bratovštine

¹⁵ Nenad Vekarić, »Sud Janjinske kapetanije.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku* 27 (1989): 138-139; N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 260.

¹⁶ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 114-115.

¹⁷ Klačina ili vapnara (vapnenica) je improvizirana peć gdje se proizvodi klak ili vapno. Više o proizvodnji vapna u Dubrovačkoj Republici vidi: Josip Lučić, »Grane privrede u dubrovačkoj Astoreji (do u polovinu XIV st.).« *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku* 10/11 (1966): 135-164.

¹⁸ U prvom slučaju braća Miho i Stjepan napali su Miha Ivanovog zvanog Vlah i njegovu ženu Mariju, a njihovom sinu su na paši ukrali kozu. Miho Vlah im je pošao u susret s puškom, braća Valjalo su bila u društvu četiri čovjeka, koji su ga istukli šakama, nogama i motikama. Mariji su ozlijedili lijevu lopaticu i desnu dojku. Osim njih, napadnuta je i Ruža Stjepanova Kokot iz Gruža, koja je htjela provjeriti jesu li ukradene i njene koze. Njoj je Miho Valjalo toljagom slomio ruku (*Lam. Crim.* sv. 80, f. 149v-151). U drugom slučaju Stjepan Valjalo je s trojicom klačinara ukrao kozu iz obora Đura Ilijina iz Čajkovice. Čuvši lopove u oboru, Đuro je s Tonkom Stjepanovim krenuo za njima i sustigao ih kod klačine na Srđu, gdje su ih napali i istukli motkama. Zbog tog slučaja Stjepan je kažnjen zatvorskom kaznom od petnaest dana (*Lam. Crim.* sv. 83, f. 82, 92-93v; *Crim.* sv. 6, f. 174).

¹⁹ *Libro delli fratelli e sorelle, Fraternalita in Chiesa di S. Nicolo di Ragusa, Bratovština Presvetog Sakramenta i druge bratovštine*, signatura 32, Arhiv Biskupije dubrovačke (dalje: ABD).

prvi put upisan 1736. godine, a njegovi sinovi Boško i Miho 1746. godine.²⁰ Predio Komarda, gdje se nalazila klaonica, kao mjesto zločina javlja se u više slučajeva u kojima su sudjelovali članovi obitelji Valjalo.²¹

Naslijedivši očevo imanje i mjesto u bratovštini mesara, Stjepan se sve rjeđe pojavljuje kao sudionik fizičkog nasilja, no raste broj slučajeva protiv imovine, u prvom redu prijave poljskih šteta. Umjesto Stjepana, u spisima Suda spominju se sve češće njegovi sinovi, uglavnom kao sudionici fizičkog nasilja. Najstariji sin Boško prvi put se javlja u siječnju 1743. godine, kad ga je, zajedno s Mihom Galiotom, svećenik Petar Tortorić tužio da su mu počinili veliku štetu na posjedu pod Konalom.²² Braća Valjalo su uglavnom sudjelovala u fizičkim sukobima. U siječnju 1754. godine Kata Stjepanova Valjalo s Bosanke sa sinovima optužila je Stjepana i njegove sinove Antuna, Vicka i Boška, te Boškovu ženu Jakušu za vrijeđanje i fizički napad. Sud je, nakon svjedočenja sedmorice svjedoka, i dalje bio na mrtvoj točki te nije donio nikakvu presudu, ali je vjerojatno pokrenuti sudski proces doveo do pomirenja i nagodbe među sukobljenim stranama.²³ Ponekad su u fizičkim sukobima Kutlići izvlačili deblji kraj. Boško je u siječnju 1760. godine tužio vojnika Ivana Vidakovića zbog verbalnog i fizičkog napada. Prema svjedocima, do sukoba je došlo kad je Ivan Vidaković nehotice udario Boška Kutlića po vratu, a on se na to verbalno suprotstavio vojniku. Potukli su se, te je Boško rogom dobio udarac u glavu. Kirurg je u bolnici ustanovio da Boško ima ranu na čelu počinjenu od tupog predmeta, ali da ona nije opasna po

²⁰ Iz popisa članova bratovštine mesara vidi se da je Stjepan plaćao članarinu od 1736. do 1754. godine, njegov najstariji sin Boško od 1746. do 1754. godine, a mlađi Miho od 1746. do 1752. godine. Oni su zasigurno i kasnije bili članovi bratovštine, ali se kasniji upisi članarina nisu redovito vodili (*Libro delli fratelli e sorelle, Fraternita in Chiesa di S. Nicolo di Ragusa*).

²¹ Iste godine kad je Stjepan primljen u bratovštinu, njegovu ženu Maru optužio je vojnik Nikola Ivanov Gičin da ga je na Komardi vukla za kosu i tukla ga po leđima (*Lam. Crim. sv. 90, f. 14v*). U prosincu 1744. godine Marko Ilijin iz Gruža optužio je Stjepana, njegovu ženu Maru i sina Boška da su ga vrijeđali, psovali, tukli, a da mu je Boško zadao udarac drškom noža poviše nosa, od čega je prokrvario i pao u nesvijest (*Lam. Crim. sv. 104, f. 108v*). Paskoje Antunov je u studenom 1747. godine optužio Stjepana i njegove sinove Antuna i Boška da su ga istukli na Komardi i ranili nožem. Na to je Stjepan u svoje i ženino ime podigao protutužbu, optuživši Paskoja za udarac nogom u testise, zbog čega se ne može pomaknuti (*Lam. Crim. sv. 108, f. 70-70v*). Godinu dana kasnije, u srpnju 1748. godine, Pavo Tonkov iz Knežnice optužio je Stjepana, Boška i Sima da su mu ubili životinju, a njega istukli na Komardi (*Lam. Crim. sv. 110, f. 66*). U siječnju 1757. godine Boško Kutlić ukrao je Đivi, sluškinji Marije Regitano, komad mesa, "a onamu je tada rekla svinju neoprana... na to rečeni Boško omlatiojome jednu zašnicu, a Điva uzela je s mjerila jedan piz od gvožđa i udarilaga u škinu, tad opeta Boško udriouje s rukom u oko natak način daje s glavom udrila u među..." (*Lam. Crim. sv. 128, f. 1, 14-15v; Crim. sv. 7, f. 62*).

²² *Lam. Crim. sv. 102, f. 4.*

²³ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 109.

život.²⁴ Sud je ubrzo donio presudu da Ivan Vidaković mora odležati u zatvoru osam dana i Bošku nadoknaditi dnevnicu i ostale troškove. Boško je osuđen na četiri dana zatvora, uz uvjet da se u njemu mora pojaviti u roku od osam dana.²⁵

Uz Stjepanove sinove, u pojedinim slučajevima javljaju se i njihove žene. Zanimljiv slučaj dogodio se sredinom siječnja 1761. godine u obiteljskoj kući Valjala. Došlo je prvo do verbalnog, a potom i fizičkog sukoba između Boška i njegove supruge Jakuše s jedne strane, te Boškova brata Vicka i njegove supruge Vice s druge strane. U jednom trenutku se među braćom našao čak i nož, ali je reakcijom svjedoka Jakova Galiota sukob okončan. Tada se umiješao njihov otac Stjepan s mlađim sinom Mihom. Obojica su nosila komade drva (*biljice*), a Stjepan i kamen. Svjedok Jakov Galiot izjavio je da su oni istjerali Boška iz kuće, ali da ga nisu udarili. Šest mjeseci nakon toga, suci su dodali napomenu da su se stranke pomirile.²⁶ Marija Kikilj, supruga Antuna Valjala jedini put se javlja u kaznenim spisima krajem travnja 1769. godine. Dana 24. travnja kirurg Perović je obavijestio suce kaznenog suda da je Stijepo, desetogodišnji sin Antuna Valjala, u krevetu sa sumnjivim ozljedama stražnjice i prsa. Modrice na stražnjici bile su uzrokovane tupim predmetom i bezopasne po život, dok je na prsima primijetio malu rupicu popraćenu grčevima (*convulsioni*) i teškoćama pri disanju, okarakteriziravši je kao opasnu po život. Suci su ispitali mladog Stjepana, koji im je rekao da je ranu na prsima dobio padom s jedne međe na Bosanki. Vjerojatno su ga, sumnjajući u njegov odgovor, ispitali odakle mu modrica, a on im je odgovorio "...mati moja izbilame prutom isti dan iza kakosam bio po i došo Doma na Bosanku sa uzrok što nijesam htio bječve obući..." i dodao "...ja nijesam dobro s materom prohodio, 'erme sved bila, zasvesam ja nju dobro služio". Tri dana kasnije, zabilježeno je da je Stjepan preminuo 25. travnja od posljedica pada.²⁷ Tragičan događaj u obitelji nije završio, jer je 26. travnja Sud obaviješten da je Marija, Antunova žena i Stjepanova majka, pronađena utopljena u jednom bunaru na Bosanki. Kirurg je ustanovio da nema tragova nasilja i da je uzrok smrti nedostatak kisika, jer nije dala nikakav odgovor na trostruki upit od čega je umrla.²⁸ Ovakav slijed događaja potiče na zaključak da je Marija ipak izvršila samoubojstvo, pogođena sinovom smrću.

²⁴ *Lam. Crim.* sv. 134, f. 9, 25v-27.

²⁵ *Crim.* sv. 7, f. 94v-95.

²⁶ *Lam. Crim.* sv. 136, f. 12v, 14-15.

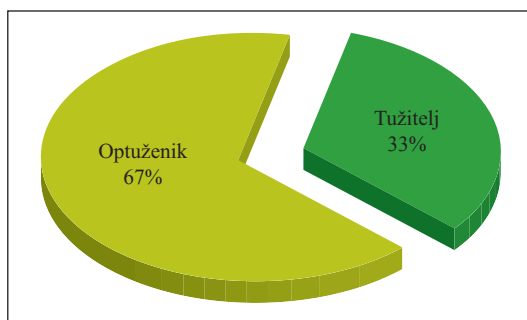
²⁷ *Lam. Crim.* sv. 152, f. 77-77v.

²⁸ *Lam. Crim.* sv. 152, f. 79-79v. Obdukcija je obuhvaćala niz postupaka: opis tijela mrtvaca, njegove odjeće, konstatacija ozljeda i utvrđivanje smrti, a potom je slijedio obredni dio u kojem bi kancelar tri puta upitao umrloga tko ga je ubio te bi zaključio da preminuli zbog smrti nije odgovorio (N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 229).

Kretanje zločina, godišnja i mjesečna distribucija

Članovi obitelji Valjalo javljaju se kao sudionici 130 kaznenih slučajeva. U 43 slučaja, odnosno 33% od ukupnog broja dolaze pred sud kao tužitelji, a u 87 slučajeva, odnosno 67% kao optuženici. Zamjetan je dvostruko veći broj slučajeva u kojima se članovi obitelji Valjalo pojavljuju u statusu optuženika nego tužitelja, što dodatno dočarava njihovu ulogu povratnika zločinu.

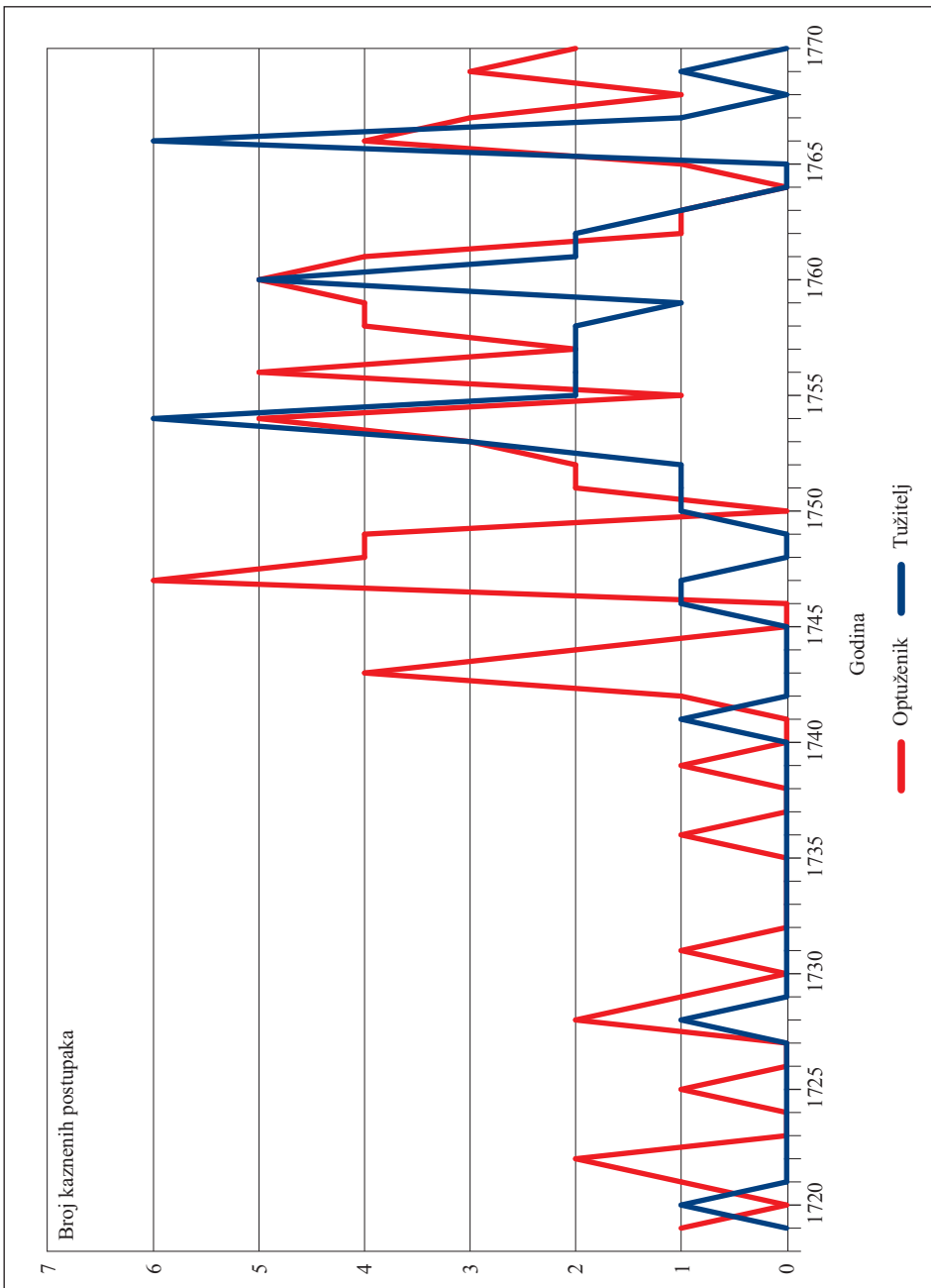
Grafikon 1. Odnos broja slučajeva u kojima se članovi obitelji Valjalo javljaju kao tužitelji i kao optuženici (1719-1770)

Veći broj slučajeva u kojima se članovi obitelji Valjalo javljaju kao optuženici vidljiv je i na prikazu godišnje distribucije zločina. Samo je 1754, 1760. i 1766. godine broj tužbi koje je podnio neki član obitelji bio isti ili veći od broja podnesenih tužbi protiv njih. Ujedno tih su godina Valjali podigli najveći broj tužbi, pa su ih tako 1754. godine podigli šest, a 1760. i 1766. godine po pet. S druge strane, najviše tužbi protiv njih podignuto je 1747, 1754. i 1760. godine, i to u šest slučajeva, a 1756. i 1766. u pet slučajeva. Godišnja distribucija zločina članova obitelji Valjalo raste proporcionalno s pojavljivanjem Stjepanovih sinova u kaznenim spisima 1743. godine. Stjepan sa ženom Marijom do tada se pred Sudom našao u 15 navrata, bilo u svojstvu tužitelja ili optuženika. Godišnje se u spisima pojavljuju u jednom ili nijednom slučaju, a samo se 1722. i 1728. godine Stjepan pojavio dva ili više puta pred Sudom, bilo u svojstvu tužitelja ili optuženika. Godine 1743. broj zločina se udvostručio, što je i razumljivo zbog povećanja broja subjekata. Pred Sudom su bili u razdoblju od 1743. do 1770. barem jednom godišnje, osim 1745. i 1764. godine, kada nisu zabilježeni njihovi slučajevi. Godine 1754. pojavili su se čak 12 puta pred Sudom, a 1760. i 1766. godine 10 puta.²⁹

²⁹ Zanimljivo je spomenuti da su to one iste godine u kojima je broj tužbi koje su podnijeli članovi obitelji Valjalo veći od broja tužbi podnesenih protiv njih.

Grafikon 2. Godišnja distribucija zločina, odnos broja tužitelja i optuženika članova obitelji Valjalo (1719-1770)

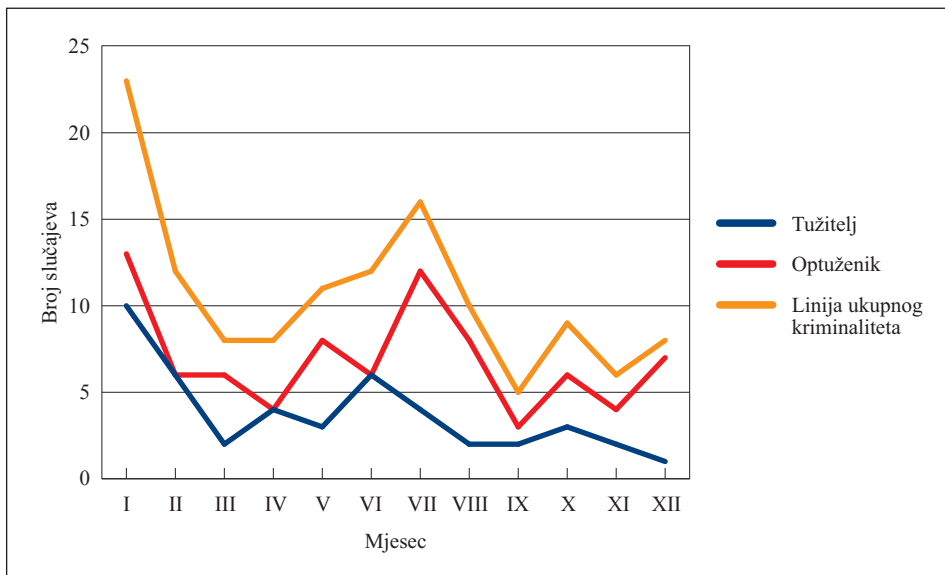
Mjesečna distribucija zločina pruža zanimljiv prikaz kretanja zločina tijekom godišnjih doba. Najveći se broj slučajeva dogodio u siječnju, uvelike zbog zimske neaktivnosti u polju, viška slobodnog vremena i povećane društvene interakcije. Zatim je uslijedio nagli pad kriminaliteta do travnja, vjerojatno zbog početka poljskih radova, a u slučaju Valjala i zbog odvođenja stoke na proljetnu ispašu, te njena otpremanja u klaonicu na Komardu. Uzlet kriminaliteta u svibnju, koji raste sve do srpnja, također se može objasniti prestankom poljskih radova i produljenjem dana, što je uzrokovalo češće društvene kontakte. Potom ponovno slijedi pad na najniže godišnje stope zločina u rujnu, zbog berbe ljetine, i sudskih praznika. Tada su vjerojatno mnogi, znajući da njihovi slučajevi neće biti pokrenuti, odustajali od prijavljivanja sitnijih zločina. Do kraja godine linija kriminaliteta bila je obilježena blagim porastima i padovima.³⁰ Slične linije kretanja kriminaliteta vide se i kod zasebnog promatranja linije broja tužitelja i linije broja optuženika. Obje linije karakterizira visoki broj slučajeva u siječnju, pad tijekom kasne zime i ranog proljeća, ponovni uzlet u svibnju, te pad u rujnu. Ipak, linije kretanja broja optuženika, za razliku od linije kretanja broja tužitelja, je u izraženijem padu u ožujku i travnju, te u naglom padu u kolovozu.

Usporedimo li dobivene rezultate s onima koje su u svojim radovima dobili Nella Lonza i Nenad Vekarić, primjećujemo podudarnost u ljetnim mjesecima, kada iznosi 23,84% (Lonza 25,3%, Vekarić 27,7%) i jesenskim mjesecima, kada je 17,69 % (Lonza 23,8%, Vekarić 17,3%). Osobitost u slučaju obitelji Valjalo predstavljaju zimski mjeseci (Lonza 25,1%, Vekarić 19,2%), kad su se najviše pojavljivali pred Sudom (33,84%). U slučaju obitelji Valjalo izostao je očekivano velik broj slučajeva u proljetnim mjesecima, koji iznosi svega 24,61% (Lonza 25,7%, Vekarić 34,7%), a to je tek nešto veći udio od onoga u ljetnim mjesecima. Možemo zaključiti da sezonska distribucija zločina članova obitelji Valjalo pokazuje neke specifičnosti u odnosu na rezultate koje su u svojim istraživanjima dobili Nella Lonza i Nenad Vekarić.³¹ Vjerojatni razlog tome leži u činjenici da je upravo njihova gospodarska aktivnost (poljski radovi i briga oko stoke) diktirala učestalost njihova pojavljivanja pred Sudom. Smanjena gospodarska aktivnost omogućavala je višak slobodnog vremena, a samim tim i povećavala mogućnost ulaska u konfliktne situacije. S druge strane, povećanjem gospodarske aktivnosti bilo je manje slobodnog vremena, te je većina energije bila usmjerena na poljske radove i brigu oko stoke.

³⁰ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 260-261.

³¹ Treba napomenuti da su rezultati njihova istraživanja dobiveni na temelju puno većeg uzorka (N. Lonza 3.028, a N. Vekarić 1.962 tužbe).

Grafikon 3. Mjesečna distribucija zločina, odnos broja tužitelja i optuženika članova obitelji Valjalo

Tablica 1. Sezonska distribucija kretanja zločina članova obitelji Valjalo po godišnjim dobima

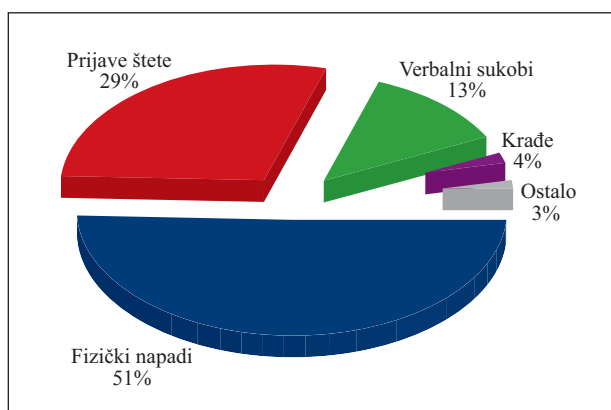
Godišnje doba	Mjesec u kojem je pokrenut kazneni postupak	Broj kaznenih postupaka		
		Ukupno	u kojima su članovi obitelji Valjalo optuženici	u kojima su članovi obitelji Valjalo tužitelji
Zima 44 (33,84%)	I	23	14	9
	II	13	7	6
	III	8	6	2
Proljeće 32 (24,61%)	IV	8	5	3
	V	11	8	3
	VI	13	7	6
Ljeto 31 (23,84%)	VII	16	12	4
	VIII	10	8	2
	IX	5	3	2
Jesen 23 (17,69%)	X	9	6	3
	XI	6	4	2
	XII	8	7	1
Ukupno	I-XII	130	87	43

Napomena: Metodologija podjele mjesečne distribucije zločina na tromjesečne grupe preuzeta je iz knjige Nelle Lonza, *Pod plaštem pravde*: 260, te iz članka Nenada Vekarića »Sud Janjinske kapetanije.«: 140.

Distribucija zločina po vrstama kaznenih djela

Prilikom raspodjele zločina treba uzeti u obzir da se u pojedinim slučajevima dogodilo više kaznenih djela, pa smo radi lakše kvalifikacije uzimali težu vrstu zločina.³² Od 130 slučajeva u kojima se kao sudionici javljaju članovi obitelji Valjalo čak 66 slučajeva (51%) su slučajevi fizičkog nasilja.³³ Potom slijedi 38 slučajeva (29%) prijave raznih poljskih šteta, 17 slučajeva (13%) verbalnog konflikta, te 5 slučajeva (4%) krađe. Ostala 4 slučaja (3%) čine nedovršene tužbe i jedan pokušaj fizičkog napada.

Grafikon 4. Raspodjela zločina po kaznenim djelima u ukupnom broju slučajeva u kojima se javljaju članovi obitelji Valjalo

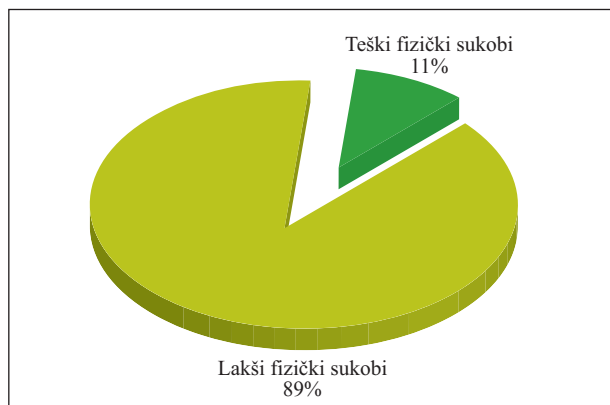
Detaljnijom raščlambom slučajeva fizičkog nasilja primjećuje se da je u 59 slučajeva (89%) riječ o lakšim fizičkim sukobima, dok se o težim fizičkim sukobima radi u samo 7 slučajeva (11%). Pojašnjenje ovakve slike zločina ponudili su svojim rezultatima istraživanja Nella Lonza, te Ivana Mrđen, Ana

³² Primjerice, 4. svibnja 1755. godine Dominko Jerkov iz Postranja optužio u svoje i bratovo ime Boška Kutlića, Paskoja Antunova i Antuna Paskojeva da su mu ukrali jednog kozlića i da su ga zajedno s bratom Stjepanom ozbiljno istukli (*Lam. Crim.* sv. 124, f. 102). Ovaj slučaj ocijenjen je kao fizički napad iako je u njemu prisutan i zločin protiv imovine, koji je zapravo i potaknuo slijed događaja i doveo do fizičkog napada.

³³ Istraživanja Nella Lonze, te Ivane Mrđen, Ane Prohaske i Nenada Vekarića pokazala su slične trendove u udjelu fizičkog nasilja u ukupnoj slici kriminaliteta (Lonza 45,9% tužbi, odnosno 50,8% presuda; Mrđen, Prohaska, Vekarić 46,98%, 46,44% i 45,15% za istraživane tri dekade 18. stoljeća. Vidi: N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 104; Ivana Mrđen, Ana Prohaska i Nenad Vekarić, »Ritam zločina: godišnja i mjesečna distribucija kaznenih djela u Dubrovačkoj Republici u 18. stoljeću.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 51 (2013): 277.

Prohaska i Nenad Vekarić. Oni su u analizama kriminaliteta 18. stoljeća primijetili trend povećanja udjela lakih fizičkih sukoba.³⁴ Glavni cilj fizičkog napada nije više nauditi tjelesnom integritetu, već je važnije bilo žrtvu poniziti, a njeno tijelo iskoristiti kao medij (kao što je primjer kod pljuskanja).³⁵ Nella Lonza objašnjenje tog trenda traži u dva smjera: u tezama Norberta Eliasa “o povijesnom sužavanju prostora nasilja i ‘ekonomiji nagona’ u međuljudskim odnosima” i u institucionaliziranju dijela kriminaliteta koji se ranije rješavao izvansudskim putem ili zataškavanjem.³⁶

Grafikon 5. Podjela slučajeva fizičkih sukoba na teške i lakše sukobe u slučajevima obitelji Valjalo

U slučajevima u kojima Valjali nastupaju kao tužitelji (43 slučaja) fizičko je nasilje ponovno glavni razlog podizanja tužbi u 26 slučajeva (60%). Drugo mjesto u tužbama zauzimaju verbalni delikti sa 8 slučajeva (19%), zatim su prijave štete u 7 slučajeva (16%), te krađe u 2 slučaja (2%).

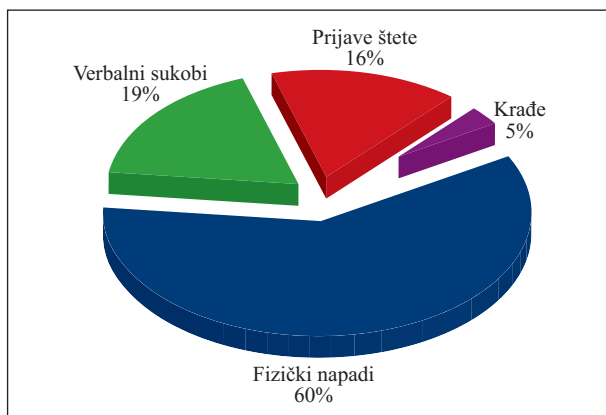
Ukupno je 87 slučajeva kada su Valjali bili pozvani pred Sud u svojstvu optuženika. Ponovno najveći broj otpada na udio fizičkog nasilja, 40 slučajeva (46%), ali raste i udio prijava šteta, 31 slučaj (36%). Verbalni delikti su prisutni u 9 slučajeva, ali je u odnosu na slučajeve u kojima se Valjali javljaju kao tužitelji njihov udio nešto manji (10%). Za slučajeve krađe bili su optuženi 3 puta (3%), a ostala 4 slučaja (5%) su gore spomenute nedovršene tužbe i pokušaj fizičkog napada.

³⁴ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 108-109; I. Mrden, A. Prohaska i N. Vekarić, »Ritam zločina: godišnja i mjesečna distribucija kaznenih djela u Dubrovačkoj Republici u 18. stoljeću.«: 283.

³⁵ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 108.

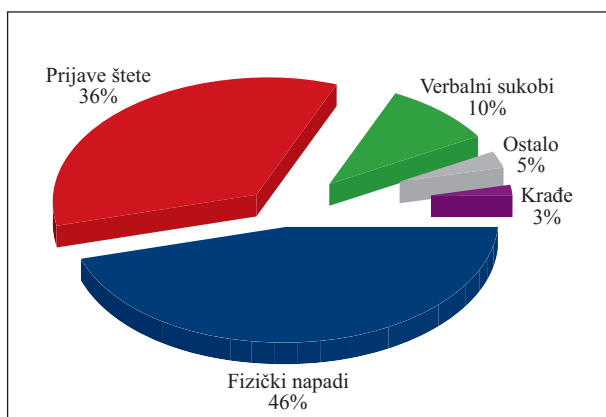
³⁶ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 109.

Grafikon 6. Raspodjela po vrstama kaznenih djela u slučajevima u kojima članovi obitelji Valjalo nastupaju kao tužitelji (1719-1770)

Unatoč većem apsolutnom broju slučajeva u kojima se članovi obitelji Valjalo javljaju kao optuženici, udio te vrste zločina je manji nego što je to kod slučajeva u kojima se javljaju kao tužitelji. Razlog tome leži u činjenici da je došlo do povećanja apsolutnog broja, ali i udjela slučajeva prijave poljskih šteta. Dok su članovi obitelji Valjalo najvećim dijelom podizali tužbe u slučajevima fizičkog nasilja, protiv njih su velikim dijelom podizane tužbe i zbog raznih poljskih šteta. Porast slučajeva prijave poljske štete je razumljiv ako uzmemo u obzir da je stočarstvo bilo jedna od glavnih gospodarskih grana obitelji Valjalo.

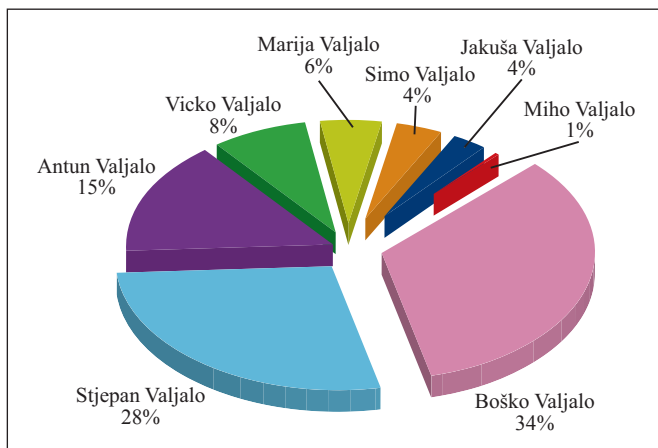
Grafikon 7. Raspodjela po vrstama kaznenih djela u slučajevima u kojima članovi obitelji Valjalo nastupaju kao optuženici (1719-1770)

Distribucija zločina među članovima obitelji Valjalo

Iako se čitava obitelj Valjalo-Kutlić znala naći pred Kaznenim sudom,³⁷ njeni najčešći predstavnici bili su Boško, njegov otac Stjepan i brat Antun. Njih su se trojica pred Sudom pojavili u 77% od ukupnog broja slučajeva obitelji Valjalo. Među njima prednjačio je Boško, koji se pred Sudom pojavio ukupno 56 puta (34%). On je jedini predstavnik obitelji koji se gotovo jednaki broj puta javljao kao tužitelj i kao optuženik (u 28 slučajeva kao tužitelj, te u 27 slučajeva kao optuženik), dok su se ostali članovi većinom pojavljivali pred Sudom u ulozi optuženika.

Grafikon 8. Distribucija sudjelovanja pojedinih članova obitelji Valjalo u kaznenim postupcima (1719-1770)

Upravo je Boško bio najčešći tužitelj u obitelji. Podigao je ukupno 28 tužbi (54%), što je nešto više nego svi ostali članovi obitelji zajedno, koji su ukupno podignuli 24 tužbe (46%). Treba napomenuti da se u ulozi tužitelja našlo šestoro članova obitelji Valjalo, a izostali su Simo³⁸ i Miho Valjalo, koje nalazimo samo kao optuženike.

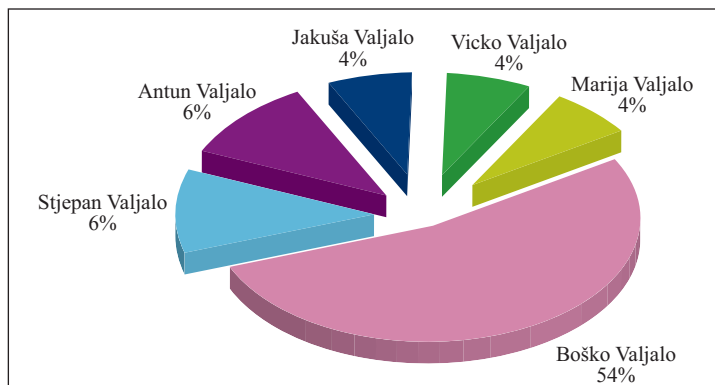
³⁷ Tako je dana 10. siječnja 1754. godine Kata, žena Stjepana Valjala *Ćora*, podignula tužbu u svoje i u ime svojih sinova Matka i Antuna protiv Stjepana Kutlića, njegovih sinova Antuna, Vicenca i Boška, te Boškove žene Jakuše, rekavši da su ih optuženi prvo vrijeđali, a zatim tukli drvima i nogama. Zapravo, radilo se o lakšem fizičkom sukobu između dviju obitelji Valjalo s Bosanke, *Kutlić* i *Ćoro*, a Katina prijava na sudu bila je samo protutužba na prijavu koju je dan ranije podigao Boško Kutlić protiv njenog sina Antuna i strica mu Petra. Čitavi slučaj završio je pomirenjem obiju strana dva mjeseca kasnije (*Lam. Crim.* sv. 122, f. 8, 9-11, 12-12v, 13).

³⁸ Treba uzeti u obzir da se Simo Valjalo oženio 2. kolovoza 1755. godine za Mariju Zadjelović i preselio u Orašac, pa je zbog toga i broj slučajeva u kojima se javlja nešto manji (*Matična knjiga vjenčanih župe Orašac 1700-1770*, f. 25, *Matične knjige (Nad)biskupije dubrovačke*, signatura 7; ABD).

Tablica 2. Distribucija tužitelja iz obitelji Valjalo u kaznenim postupcima (1719-1770)

Član obitelji Valjalo	Vrsta kaznenog djela				Ukupno
	Prijave štete	Fizički sukobi	Verbalni sukobi	Krada	
Stjepan	1	3	1	1	6
Marija	1	2	1	-	4
Boško	5	17	5	1	28
Antun	2	3	1	-	6
Vicko	-	3	1	-	4
Jakuša	1	3	-	-	4
Ukupno	10	31	9	2	52

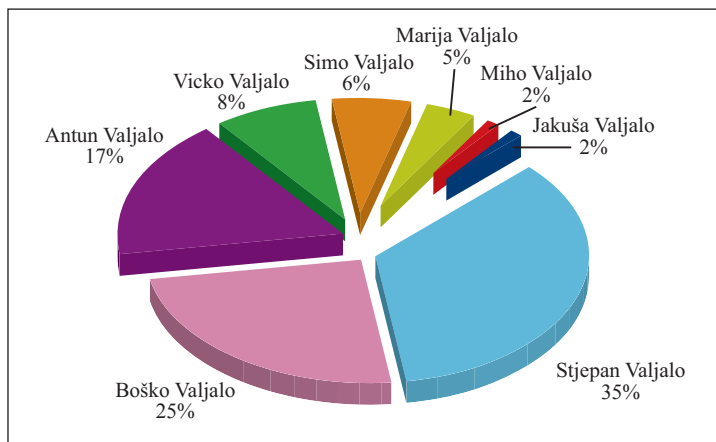
Grafikon 9. Distribucija tužitelja iz obitelji Valjalo u kaznenim postupcima (1719-1770)

Tablica 3. Distribucija optuženika iz obitelji Valjalo u kaznenim postupcima (1719-1770)

Član obitelji Valjalo	Vrsta kaznenog djela					Ukupno
	Prijave štete	Fizički sukobi	Verbalni sukobi	Krada	Ostalo	
Stjepan	18	13	3	3	2	39
Marija	1	2	1	1	-	5
Boško	5	17	4	-	1	27
Simo	3	4	-	-	-	7
Antun	7	11	-	-	1	19
Vicko	1	7	1	-	-	9
Jakuša	-	2	-	-	-	2
Miho	-	2	-	-	-	2
Ukupno	35	58	9	4	4	110

Grafikon 10. Distribucija optuženika iz obitelji Valjalo u kaznenim postupcima (1719-1770)

Slika je nešto raznolikija u slučajevima u kojima se članovi obitelji Valjalo javljaju kao optuženici. Najčešće su tužbe bile podignute protiv Stjepana, u 39 slučajeva (35%), a zatim protiv njegovih sinova Boška u 27 slučajeva (25%) i Antuna u 19 slučajeva (17%). Glavni razlog podizanja tužbe protiv Stjepana bili su slučajevi prijave poljske štete, a potom je slijedilo fizičko nasilje. Kod njegovih sinova situacija je drugačija, te je fizičko nasilje glavni razlog podizanja tužbi protiv njih. Uzmemo li u obzir da je Stjepan kao glava obitelji vjerojatno bio i vlasnik imanja, razumljivo je da su prijave poljskih šteta uglavnom bile podizane protiv njega.

Zaključak

Obitelj Valjalo-Kutlić se tijekom 18. stoljeća u više navrata našla pred Kaznenim sudom, gdje su ostavili trag kao povratnici zločinu. Razlozi njihova učestalog pojavljivanja bili su višestruki sklop geografskih, društvenih, gospodarskih i klimatskih utjecaja. Blizina Suda pružala je članovima obitelji Valjalo svakodnevnu mogućnost dolaska na Sud. S druge strane, teritorijalna zatvorenost bila je jedan od uzroka povremenog narušavanja odnosa unutar uže i šire društvene zajednice, koji su ipak završavali bez većih posljedica te nisu dovodili do prekida društvenih veza. Obiteljska hijerarhija uvjetovala je da se otac, glava obitelji i vlasnik imanja, češće javljao u slučajevima poljske štete, dok su djeca imala veći udio u slučajevima fizičkog nasilja. Njihova gospodarska aktivnost uzrokovala je ne samo učestalost njihova pojavljivanja na Sudu u slučajevima prijave poljske štete, već se prepletala s geografskim društvenim i klimatskim

utjecajima. Komarda se, kao mjesto njihova poslovanja, nalazi ispred gradskih vrata, a članovi obitelji Valjalo su se, kao članovi bratovštine mesara, često nalazili u sukobima sa svojim kupcima ili kolegama iz bratovštine. Učestalost pojavljivanja ovisila je i o klimatskim promjenama, s posebnosti da se broj kaznenih djela povećavao u zimskim mjesecima, dok je izostajao porast u proljetnim mjesecima.

U spisima Suda članove obitelji Valjalo većim dijelom nalazimo kao optuženike, dok se tek u trećini slučajeva oni javljaju kao pokretači procesa. Unatoč činjenici da se radi o povratnicima zločinu, oni su najvećim djelom sudjelovali u lakšim kaznenim djelima, u prvom redu fizičkim sukobima i prijavama poljskih šteta.

HABITUAL OFFENDERS BEFORE THE CRIMINAL COURT: CASES INVOLVING THE VALJALO FAMILY IN EIGHTEENTH-CENTURY DUBROVNIK

ANTUN KONCUL, RADMILA ŠUTALO
AND IVANA LAZAREVIĆ

Summary

In the period 1719-1770, Stjepan Valjalo-Kutlić, his wife Marija, their sons Boško, Simo, Antun, Vicko and Miho, along with Boško's wife Jakuša, appeared as either plaintiffs or defendants in 130 procedures before the Criminal Court of Dubrovnik, the bulk of which concerned petty offences.

The reasons behind their frequent appearance in court were manifold: social, economic, geographical and seasonal. The members of the Valjalo family were most commonly involved in the cases of physical assault, but also crop damage. These cases indicate a territorially closed community, because the claims were mostly filed against the fellow-villagers with whom they contacted every day. The family hierarchy and Stjepan's role as head and owner of the estate may have accounted for his more frequent involvement in the cases of crop damage, while his sons are traced as repeaters in the cases of physical assault. The analysis of the annual distribution of crime shows a rapid rise in the total number of cases with Stjepan's sons coming of age. The cases involving this colourful family peaked in the winter months and dropped significantly during spring, which might be explained by their preoccupation with crop work and cattle pasturage. Their occupation had a double impact on their appearance before the court. As butchers, they worked at Komarda, an extramural area along the eastern access to the city, a setting which hosted lively scenes and brawls between the Valjalo family, customers and the fellow-butchers. The fact that

the family lived in the vicinity of the city, at Bosanka, and that some of them worked in the slaughterhouse by the city gates, the court virtually being within their daily route, might account for the number of suits they brought to the court of law.